

PITAGORA

Legile morale și politice

Traducere din limba franceză
de Anca Pîntea

Prolog

I.

ZOROASTRU este legiuitorul perșilor.

Lycurg, legiuitorul spartanilor.

Solon, legiuitorul grecilor.

Numa, legiuitorul romanilor.

Iată legiuitorul tuturor oamenilor.

După ce semne poate fi recunoscut?

După minunile sale?

După tainele sale?

După geniul său?

Nu trebuie nici geniu, nici taine, nici minuni pentru a da legile rațiunii: e de ajuns o minte luminată și o judecată dreaptă.

II.

Legiuitorul acesta socotește că poate face mai mult decât Orfeu, Trismegistrul, Lycurg și Numa?

Menirea lui e mai frumoasă decât a acestora; ei vorbiră în numele Zeilor poporului; ecou al rațiunii, legiuitorul popoarelor își găsește un izvor de inspirație mai bun.

III.

Duhul Naturii dă fiecăruia dintre noi, la naștere, un rost pe Pământ.

Unuia îi spune:

Tu să fii omul care știe multe.

Altuia:

Tu să fii cel care are darul vorbirii frumoase.

Când fu rândul lui Pitagora, o voce îi strigă astfel: Tu ai să fii omul care spune adevărul și povățuiește cu înțelepciune.

IV.

ALȚII fac legi pentru a dobândi glorie:

Să-i iertăm.

Alții fac legi pentru a avea aur:

Să-i disprețuim.

Legiuitorul oamenilor a spus adevărul numai de dragul de a-l spune:
Să-i cercetăm cuvântul scris.

V.

Această carte nu e destinată celor ce trec, ci generațiilor ce vor veni.
Legiuitorului oamenilor îi trebuie suflete neprihănite, minți tinere
care să se lase marcate de pecetea adevărului și să-i păstreze urma.

VI.

Această carte e rodul muncii unei vieți.
Nu înseamnă prea mult viața unui om, când e vorba de o carte ce
va sluji drept pildă întregii omeniri.

VII.

SESOSTRIS primi în Theba toată cinstea ce se dă învingătorilor,
pentru că omorâse niște oameni.

PITAGORA avu parte de „cinstea“ de a fi prigonit pentru că dorise
să reînnoiască speța umană.

VIII.

La vârsta pe care Egiptul o cerea hierofanților săi¹, Pitagora deveni
legiuitor și socoti că e mai ușor să-i înveți pe oameni, decât să-i înșeli.

IX.

Nu supunerea popoarelor este ceea ce lipsește legiuitorului.
Legiuitorilor!

Voi sunteți aceia ce nu țineți seama cum se cuvine de nevoile
poporului.

1. Preoți care prezidau misterele de la Eleusis.

Legi

Capitolul 1

1. Crotonieni! Să socotiți înțeleaptă acea lege a *abderitanilor*¹ prin care e socotit nemernic acela ce își risipește avutul.
2. Crotonieni! Luați aminte la poporul *albinelor*. Fiecare stup are mai mulți împărați; asemeni acestor insecte, temeți-vă de stăpânirea unuia singur.
3. Femeie măritată! Urmează mai curând pilda *albinei* decât pe cea a furnicii.
4. Să fii la fel de cumpătată ca *albina*: ea nu și-a înfipt niciodată acul în carnea animalelor pentru a le sorbi sângele.
5. Ferește-te să culegi floarea pe care *albina* s-a așezat; așteaptă ca această insectă harnică să-și adune recolta.
6. Dacă în ajunul zilei în care te-ai hotărât să dobori un copac, niște *albine* ar veni să-și depună în el fagurii, aruncă securea.
7. Lasă *albinele* să culeagă polenul florilor din gradina ta: florile sunt mai mult ale albinelor decât ale omului.
8. Nu-ți ascunde viața, cum spunea un înțelept: ci doar pune-o la adăpost. *Adăpostește-ți viața* sub acoperișul prieteniei.
9. Iubește-ți prietenul mort, ca și cum nu ar fi decât *absent*.
10. Legiuitori, magistrați și regi! Feriți-vă de patima vinului, a jocului și a femeilor și nu mâncați carnea dobitoacelor.
11. Regii devin supuși la beție. Crotonieni! Puneți-i pe magistrații voștri la regim cu vin de pelin!
12. Nu turna pelin în pocalul celor *absenți*.
13. Legiuitorule! Nu lăsa oamenilor de stat timpul să se deprindă cu puterea și onorurile.
14. Crotonieni! Nu lăsați în rândul magistraților decât cetățeni care știu să se folosească cu iscusință de știința *armoniei* și a bunei înțelegeri.
15. Legiuitorule! *Să-ți zămislești* legile fără durere, ca o femeie voinică și sănătoasă!
16. Magistraților! Nu lăsași *lingușitorul* la masa voastră.
17. Așază-te la banchetul vieții, fără să *te sprijini* de el.
18. Du-ți viața până la capăt: nu te opri să-ți lași povara când ești ostenit.

1. Acest popor nu avea o reputație de înțelept.

- 19.** Crotonieni! Amintiți-vă de Achelous, magistratul suprem al *Etoliei*, care își puse cel dintâi apă în vin.
- 20.** Crotonieni, la sfârșitul unei bătălii nu urmați pilda lui *Ahile*²: nu vindeți cadavre.
- 21.** Călește arama și vei face bronz.
Călește fierul și vei face oțel.
Legiuitorule! Chiar dacă ai să călești poporul în apele înțelepciunii, nu vei face niciodată oameni.
- 22.** Mergi *alături de* gloată; niciodată în mijloc, nicicând în frunte.
- 23.** Pentru a ispăși o greșală sau o crimă, poporul se folosește de *acte religioase*.
- 24.** Legiuitorule! Nu lăsa în oraș *actori* adevărați: căci sunt oameni iscușiți în arta de a se preface că trăiesc sentimente pe care nu le au.
- 25.** Legea să pedepsească prin *faptă*, numai *faptele*.
Ea nu trebuie să se lase înrâurită nici de vorbe, nici de înscrisuri ori de gândurile vinovatului.
- 26.** Nu își ascunde nici o *faptă*, dacă știi că legile bune-cuviințe și ale curățeniei nu o condamnă să rămână tănuită³.
- 27.** Popoare italice! Nu cereți legi noi: mulțumiți-vă cu vechile voastre adagii.
- 28.** Ne vom lua *rămas-bun* de la cei morți strângându-le mâna⁴.
- 29.** Nu admira nimic⁵. Zeii s-au născut din *admirația* oamenilor.
- 30.** Refuză să fii magistrat la un popor *ale cărui legi sunt asemenea* insulelor plutitoare din lacul *Admona*⁶.
- 31.** *Sprîjină-ți* viața pe un alt tu-însuși. Omul singur e aidoma urnelor de argilă fără fund.
- 32.** Soția *adulteră* să fie pedepsită nu cu tăierea nasului, ca în Egipt, ci să fie închisă împreună cu complicele ei.
- 33.** Crotonieni! Amintiți-vă pururea de *Aeaque*, legiuitorul Aeginei: insularii de aici nu erau decât niște furnici. *Aeaque* îi transformă în oameni.
- 34.** Crotonieni! Vai, vouă, dacă vreodată *interesele* personale vor trece înaintea legilor.
- 35.** Iei asupra ta povara *intereselor* publice? Renunță la interesele personale.

1. Crotonienii erau mari băutori.

2. Era numit *Necropernas*, vânzătorul de morți.

3. *Nemo eum (Pythagoras) unquam vidit alvum exonerontem*.

4. În loc să fie sărutați pe gură, vechi obicei dăunător sănătății.

5. Mai mulți filosofi posteriori lui Pitagora și-au clădit reputația pe această axiomă.

6. Astăzi, lacul Bassano.

- 36.** Nu te amesteca niciodată când e vorba de *interesele* poporului: nu îți ajung până peste cap ale tale?
- 37.** Să ai puține *interese*. Omul nu s-a născut ca să aibă multe¹, iar înțeleptul nu are decât unul.
- 38.** Soarele nu luminează decât o lume: să nu ai acuma două *interese*.
- 39.** Nu vorbi de Zei² în piața publică, dar nici de *interesele* poporului în templul Zeilor.
- 40.** Crotonieni! Nu vă încredeți într-un magistrat care se *preface* a fi mai înțelept decât legea.
- 41.** Să nu aparții nici unui ținut. Fii precum păstorii din *Africa*³.
- 42.** Nu te duce în *Africa* pentru a vedea monștrii; călătorește într-un ținut în care poporul se răscoală.
- 43.** Legiuitorilor! Aduceți-vă mereu aminte de *Agenor*, primul magistrat al argienilor, cel ce cu neîntrecută iscusință se folosea de arta stăpânirii unei turme.
- 44.** Unii călăreți neîndemânatici își învață bidiviul să *ingenuncheze* atunci când vor să-l încalece.
Magistratule! Nu înjosi poporul pentru ca astfel să-l faci să ți se supună.
- 45.** Crotonieni! Pângărit fie pe veci numele lui *Agis*, fiul lui *Euristene*, și cel ce i-a făcut sclavi pe hiloți.
- 46.** Popoare italice! Înainte de toate și mai presus de orice, fiți *agricultori*.
Natura spune păsării: „zboară!“; peștelui: „înoată!“; omului: „cultivă!“.
- 47.** Crotonieni! Nu râdeți de poporul Etiopiei care recunoaște ca monarh pe *câinele* unui cioban. *Agrigentenii*, care au păstrat atâta vreme pe *Phalaris* în fruntea lor, erau oare mai înțelepți?
- 48.** Chiar dacă ai avea scutul lui *Ajax*⁴ ca să te apere, nu-ți da pe față gândurile când ești într-o adunare publică.
- 49.** Fii prudent așa cum *Ajax* era viteaz, fără să aibă sprijinul Zeilor.
- 50.** Nu ești decât un legiuitor ca oricare altul atunci când chemi Zeii să te *ajute*. Zeii nu au nimic de făcut acolo unde există legi înțelepte⁵.
- 51.** Fii cumpătat! Sufletul⁶ care *postește* este întotdeauna mai înțelept.
- 52.** Voi oameni! Încetați să vă mai rânduiriți în popoare; iar dacă nu, primiți să fiți sclavi.

1. *Noli multa agere...* Sextus Pythagoreus.

2. *In templo nihil quod ad vitam...* Symbol. I.

3. Care se foloseau de case ambulante.

4. Făcut din șapte piei și acoperit cu plăci de bronz.

5. Plutarh, *Despre iubire*, XXII.

6. *Anima sicca*, vechi proverb.

- Acvilele* sunt libere pentru că nu zboară niciodată în stol.
Oile, care merg în turme, nu-și știu neamul și se supun păstorilor.
53. Pune-ți sufletul să ardă la flacăra gândirii. Curând sufletul își va vedea aripile de *acvilă*¹.
54. Îmblânzește o *acvilă* albă și fă-o să vină la tine și să te mângâie în piața publică; mulțimea va crede că tu însuți ești o *acvilă*.
55. Magistrature! Dacă nu ești asemeni *acvilei*², teme-te de fulgerele mulțimii.
56. Crotonieni! Nu spuneți: *Acvila* este regina păsărilor. Păsările, mai înțelepte și mai libere decât oamenii sunt stăpânite doar de propriile lor instincte și nu se supun decât nevoii.
57. Preotul spune poporului: „Muritorilor! *Iubiți-vă Zeii* tot atât cât vă iubiți pe voi înșivă“.
Rațiunea spune omului: „*Iubește-ți* tatăl și nevasta, copiii și prietenul mai mult ca pe tine însuți“.
58. Femeie! Să nu încerci să semeni *felului* și chipului ce sunt numai ale bărbatului.
Bărbatul și femeia nu trebuie să aibă nimic în comun.
59. Legiitorule! Fie ca ciomagul lui *Alcandru*³ să nu apese asupra gândurilor tale.
60. Neveste din Crotona! Feriți-vă să credeți că iubirea ce purta *Alceste* nevestei sale e o născocire.
61. Crotonieni! Zeii să vă păzească de prinți asemănători cu *Alcinous* care spunea: „Să-i dăm preotului care ne-a încântat auzul haine frumoase și mult aur. Dărilor ce se vor lua poporului ne vor îndreptăți să facem aceste cheltuieli“.
62. Fii cumpătat! Nu s-ar mai vorbi încă și astăzi de *Alcman*⁴ dacă acesta s-ar fi mărginit să rămână toată viața doar un mare mâncău.
63. Mamă grijulie! Nu-ți lăsa fetele să citească poemele lui *Alcman*, decât atunci când ești și tu cu dânsule.
64. Nu te ospăta cu preoții și nu mânca din *hrana* lor.
65. Să nu te crezi un om liber atâta vreme cât nu îți poți găsi și pregăti singur hrana.
66. Nu lăsa ca pregătirea *hranei* să-ți ia mai mult timp decât consumarea ei.
67. Călătorule! Pentru a cunoaște obiceiurile unui popor, ia aminte la felul în care își pregătește *hrana*.

1. *Comentariu* de Hierocles.

2. După vechii naturaliști, trăsnetul nu cade niciodată pe vulturi.

3. Numele lacedemonianului care îl lovi pe Lycurg.

4. Poet liric din Țara Sarzilor.

- 68.** Drămuiește-ți *hrana* după măsura nevoilor tale.
- 69.** Celui ce vânează dimineața – cruță măcar prima ciocârlie care vestește creșterea zilelor.
- 70.** Nu-ți ține mărunțișurile sub tine. Anacharsis cel așezat a inventat *chibriturile*¹.
- 71.** Crotonieni! Să nu năzuiți să ajungeți „alpha“ popoarelor Italiei: o literă prețuiește tot atât de mult cât oricare alta.
- 72.** Soților! Luați aminte la peștele *algheste*².
- 73.** Fii cumpătat! Un trup gras *slăbește* sufletul.
- 74.** Nu face din trup mormântul *sufletului*.
- 75.** Prieten al tăcerii! Ferește-te de casa unei femei limbute și bătrâne. Cu cât *migdala* se usucă și se zbârcește, cu atât mai tare sună sămburele înăuntrul ei.
- 76.** Poporule! Zdrobește sămburele ca să obții *miezul*.
Însă nu vei căpăta înțelepciune dacă prigonești înțeleptul.
- 77.** Tinere! Respectă-l pe bătrân. Cu cât *migdalii* sunt mai în vârstă, cu atât dau mai multe fructe.
- 78.** Crotonieni! Nu dați jumătate din tămâia voastră atenienilor, ca să ardă pe altarul *amazoanelor*: păstrați-o pentru virtuți mai blânde.
- 79.** Popor din Crotona! Sfătuiește-ți senatorii să se ferească de *ocolișurile* legilor lui Solon.
- 80.** Omule de geniu! Lucrează pentru desăvârșirea firii omenești. Lasă poporul în seama ambițioșilor.
- 81.** Legiuitorule! Nu lăsa plebea să pângărească ideea de libertate: ea este *ambrozia* înțeleptului.
- 82.** Lasă să treacă mult timp până să-ți faci un *prieten*, și la fel de mult când strici *prietenia*³.
- 83.** Fii propriul tău *prieten*, dacă nu ai un altul.
- 84.** Înainte să chemi *doctorul*, cheamă-ți *prietenul*.
- 85.** Să nu fi *prieten* cu bărbatul ce nu se înțelege cu nevasta lui.
- 86.** Alege-ți *prietenul* din vreme, căci viața e scurtă.
- 87.** Dacă nu-ți poți găsi un *prieten*, găsește-ți măcar un tovarăș de suferință; vă veți putea ușura sufletul spunându-vă unul altuia păsurile.
- 88.** Fă-ți un prieten, pentru ca astfel cineva să aibă dreptul să te aducă pe calea cea bună, când *săvârșești* o faptă rea.

1. Strămoș al tânărului *Anacharsis* de la abația Barthelemiz.

2. Peștele buzat. Masculul și femela acestei specii nu se despart niciodată și preferă să se lase prinși decât să fie despărțiți.

3. *In omnia, amicitiae rerum omnium Pythagoras author erat et institutor*. Nic. Scutellius, *Vita Pythag.*

- 89.** Nu fi tiranul nimănui, nici chiar al câinelui tău.
- 90.** Găsește-ți un *prieten*; avându-l, te vei putea lipsi de Zei.
- 91.** Izolează-te cu un *prieten* și trăieți împreună ca și cum nu ați mai exista pentru restul lumii.
- 92.** Cinstește locul în care te-ai născut, cel în care ți-ai găsit jumătatea și locul unde ți-ai întâlnit prima oară *prietenul*.
- 93.** Ai de adus vreo vină *prietenului* tău? Nu aștepta ziua de mâine: dacă ai muri cumva în timpul nopții, ți-ai părăsi prietenul fără ca el să fi putut să se dezvinovățească în fața inimii tale.
- 94.** Plebeilor! Să nu credeți că aveți mai mulți *prieteni* decât au regii.
- 95.** Cioplește-ți legile în *granit* și astfel, dacă norodul ar voi să le arunce pe foc într-un moment de rătăcire, ele vor ține piept capriciilor oamenilor și le vor vedea căința.
- 96.** *Iubirea* este un lucru sfânt. De aceea să nu faci din *iubire* o vorbă goală.
- 97.** Crotonieni! Cinstiți amintirea lui *Amphiaraus*. Deși fu rege și ghicitor, acesta se strădui întreaga viață nu să pară *drept*, ci să fie astfel.
- 98.** Popoare italice! Cinstiți amintirea lui *Amphictyon*, fiul lui Heleney și cel ce a unit mai multe ținuturi într-o țară ce-i poartă azi numele.
- 99.** Cinstiți amintirea lui *Amphion*, legiuitorul Thebei; el zămislă oameni din stânci.
- 100.** Magistrați! Trageți învățătură din nenorocirile lui Anacharsis¹: acesta era un înțelept, însă încetă să mai fie astfel când vru să le impună *sciților* religia *grecilor*.
- 101.** Magistrat al unui popor cu apucături ușuratice! Jertfește pe altarul lui Vulcan, versurile lui *Anacreon*.
- 102.** Crotonieni! Închideți ușa magistraturilor pentru cei ce se pricep la *anatomie*: e primejdios să încredințezi sceptrul puterii unor mâini obișnuite cu scalpelul.
- 103.** Legiuitorule! Bagă de seamă înainte de a arunca *ancora*.
- 104.** *Ancus*, împăratul Romei, a pus impozit pe sare! Crotonieni! Vegheați ca magistrații voștri să nu vă impună dări pe aer.
- 105.** Soție a unui bărbat ușuratic! Adu-ți aminte de *Andromaca*: ea alăpta copiii lui Hector, deși nu le era mamă.
- 106.** Magistrați! Nu le dați voie preoților să călătorească decât pe *măgar*. *Măgarul* e cel ce duce misterele din Eleusis.
- 107.** Nu disprețui poporul *evreu* pentru că se închină unui măgar; sunt oare mai înțelepte națiunile care idolatrizează un om?

1. Anacharsis cel bătrân, care a murit spre mijlocul carierei lui Pitagora.